

MAHDOLLISEN
KIRJALLISUUDEN KIRJA

TOIM.

MARKKU ESKELINEN

&
ANNA HELLE

&
JURI JOENSUU

&
LAURA LINDSTEDT

NTAMO

MAHDOLLISEN
KIRJALLISUUDEN
KIRJA

MAHDOLLISEN
KIRJALLISUUDEN
KIRJA

MAHDOLLISEN KIRJALLISUUDEN SEURAN
VUOSIKIRJAN 2012
KORJATTU & LAAJENNETTU
TEOSLAITOS

TOIMITTANEET
Markku Eskelinen
Anna Helle
Juri Joensuu
Laura Lindstedt

NTAMO
Helsinki
2 0 2 4

UUDISTETTU JA TÄYDENNETTY LAITOS TEOKSESTA
Mahdollisen Kirjallisuuden Seuran vuosikirja 2012.
Toim. Markku Eskelinen & Laura Lindstedt.
Mahdollisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2012,
JOHON NYT MYÖS YHDISTETTYNÄ VERKKOANTOLOGIA
Esseitä suomalaisesta kokeellisesta proosasta.
Toim. Anna Helle & Juri Joensuu (MKS 2014).

© ESKELINEN, HELLE, JOENSUU, LINDSTEDT &
KIRJOITTAJAT 2012 & 2024
ISBN 978-952-215-915-1

ULKOASU & TAITTO
Göran de Kopior

KANNEN KUVA
[Wikimedia Commons](#)

VALMISTAJA
BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa

NTAMO
Helsinki 2024
www.ntamo.net

Esipuhe

Mahdollisen kirjallisuuden kirja kokoaa yksiin kansiin Mahdollisen Kirjallisuuden Seuran julkaisemat antologiat ja palkintoesseeet vuosilta 2012–2016.

MKS perustettiin Markku Eskelisen ja Laura Lindstedtin aloitteesta syksyllä 2010. Varhaisen esittelytekstin mukaan seuralla ”ei ole yhtenäistä kirjallista ohjelmaa, estetiikkaa, ideologiaa tai poetiikkaa, koska sellainen merkitsisi vain mahdollisuuksien kaventamista, keskustelun painottamista kirjalliseen oikeaoppisuuteen. MKS:ssa on mukana, keskenään keskustelemassa ja toisiltaan oppimassa, amerikkalaisen uuskumman ja postmodernismin intohimoisia lukijoita, ranskalaisen uuden romaanin ja OuLiPon harrastajia, digitaalisen ja ergodisen kirjallisuuden tuntijoita, kotimaisten historiallisten kuriositeettien rakastajia, runoilijoita, jotka ovat kiinnostuneet proosan ja runouden välisistä paljolti tutkimattomista katvealueista, ja kirjallisuudentutkijoita, joilla on omat näkökulmansa proosan teoriaan ja historiaan.”

Monipuolisuuden lisäksi seuraa kiinnostivat mahdollisuudet, jotka ”eivät koske vain teosten ja tekstien muotoja ja keinoja vaan yhtä lailla lajityyppejä, teemoja, kirjallisia interventioita ja yhteisöjä.” Toiminnan tarkoituksena oli ”tutkia ja laajentaa proosailmaisun keinoja, luoda kokeellisen proosan julkaisusarja sekä järjestää proosan poetiikkaan liittyviä keskusteluja ja konferensseja.”

MKS:n ensimmäinen julkaisu oli Eskelisen ja Lindstedtin toimittama *Mahdollisen Kirjallisuuden Seuran vuosikirja 2012*, joka julkistettiin keväällä 2012 järjestetyn ja ainutkertaiseksi tapahtumaksi jääneen Proosakonferenssin yhteydessä. Vuosikirja ja konferenssi alustuksineen, esityksineen, keskusteluineen ja kirjailijavieraineen (Tom McCarthy ja Monique Truong) päättivät tyhjänpäiväisiä salaseuraspekulaatioita herättäneen puolentoista vuoden hiljaisuuden, jonka aikana jäsenet ehtivät tutustua toisiinsa kaikessa rauhassa.

Vuosikirja oli sisällöltään runsas, monipuolinen, valtavirtaisuutta kaihtava ja suomalaisen proosakirjallisuuden monimuotoisuutta laajentamaan pyrkivä. Kaunokirjallisten tekstien ja suomennosten seassa nostettiin esiin vähän tunnettuja ja marginalisoituja teoksia, kirjailijoita ja teorioita. Vuosikirjan julkaisusta on kulunut jo 12 vuotta, mutta sen sivuilta voi vieläkin löytää lukemisen ja suomentamisen arvoisia kirjailijoita, tuntemattomia pysyneitä teoksia, kirjallisuuden vähän tutkittuja katvealueita ja huonosti ymmärrettyjä teorioita. Tämä on vain yksi syy vuosikirjan uudelleenjulkaisulle, mutta sellaisena riittävä.

Vuonna 2013, samaan aikaan kuin proseduraalinen kollektiiviromaani *Ihmiskokeita* oli jo työn alla, MKS julkaisi kaksi yhden kirjoittajan teosta, Maria Matinmikon *Mustan* ja Taneli Viljasen *Kaikki tilat ovat täynnä aaveita*.

Vuonna 2014 julkaistiin MKS:n verkkosivuilla Anna Helteen ja Juri Joensuun toimittama antologia *Esseitä kokeellisesta suomalaisesta kirjallisuudesta*, jonka kirjoittajista suurin osa ei ollut MKS:n jäseniä. Esseeit olivat ja ovat luontevaa jatkoa vuosikirjan annille. Muodoltaan varsin vapaissa esseissä kirjailijat ja tutkijat kirjoittavat suomalaisen kirjallisuuden vähälle huomiolle jääneistä teoksista ja kirjallisista piirteistä. Näkökulmat vaihtelevat kirjallisuushistoriasta ja teoriasta omakohtaisiin kokemuksiin ja luoviin tulkintoihin.

Vuonna 2014 oli toisenkin uuden julkaisuformaatin vuoro, kun Marjo Niemen Ihmissyöjän ystävät -proosabändin Cd-levy *Live 2013* ilmestyi MKS:n jakelemana.

Vuonna 2016 MKS julkaisi 14 kirjailijan ja 8 graafisen suunnittelijan yhteistyön tuloksena 4200-sivuisen proseduraalisen kollektiiviromaanin *Ihmiskokeita*, joka on joko yksi romaani tai 15 romaania. Joka tapauksessa *Ihmiskokeisiin* sisältyy Juri Joensuun, Harry Salmenniemen ja Jaakko Yli-Juonikkaan proseduraalinen romaanitriptyykin, jonka kirjoittamisen lähtökohtana on sama, yhteisesti karsittu masterversio.

Neljän vuoden jaksoon keväästä 2012 kevääseen 2016 sisältyy siis yhteensä kuusi tai kaksikymmentä teosta ja laajenevaa yhteistyötä Mahdollisen Kirjallisuuden Seuraan kuulumattomien kirjailijoiden, muusikoiden ja graafisten suunnittelijoiden kanssa. Viimeisin MKS:ssa haudottu hanke, *Menetelmällisen kirjallisuuden antologia*, toteutui vuonna 2018 Post-Oulipo ry:n ja MKS:n julkaisemana.

Mahdollisen kirjallisuuden kirjaan on omaksi antologiakseen koottu myös MKS:n vuosina 2013–2016 jakamia kirjallisuuspalkintoja perustelevat laajat esseen (vuonna 2012 jaetun palkinnon perusteet sisältyvät MKS-vuosikirjaan 2012). Palkinnon saivat Janne Nummela, Tommi Nuopponen ja Jukka Viikilä *Ensyklopediasta* (2011), Leevi Lehto *Ulysses-suomennoksesta* (2012), Silja Järventausta *Hyvän yön puistosta* (2012), Kaj Kalin *Designista* (2012), Mika Rättö *Mysterius Viisikulma-avaimesta* (2013), Antti Salminen *Lomonosovin moottorista* (2014) sekä Kari ja Silja Aronpuro David Markson -suomennoksesta *Lukijan luomislukko* (2015) ja sen sisarteoksesta *Kääntäjän floppi* (2015). Myös palkintoehdokkaiden lista on vakuuttava. MKS:n kirjallisuuspalkinnot poikkeavat muista alan palkinnoista siksi, että sääntöjensä mukaan palkinto koostuu palkinnon perusteluista eli esseistä ja artikkeleista, jotka monipuolisesti valottavat palkitun teoksen luonnetta ja ansioita.

Toinen riittävä syy *Mahdollisen kirjallisuuden kirjan* julkaisemiselle on kirjallisen diversiteetin dokumentointi. Erityisen tärkeää se on silloin kun kirjallisuuden monimuotoisuus kapenee tai sen pelätään kapenevan. Syynä voivat olla typerät poliittiset päätökset, kuten kirjan arvonnalisäveron nosto, vähälevikkisen laatukirjallisuuden ostotuen lakkautus ja taiteen julkisen rahoituksen radikaali supistaminen, luku- ja kirjoitustaidon heikkeneminen ja media- ja teknologiayritysten feodalismaa hipovien liiketoimintamallien muutokset. Mutta ei kaukana valtavirrasta viihtyvä, ketterä, kekseliäs ja huonoina aikoina lähes näkymättömiin painuva mahdollinen kirjallisuus maailmasta noin vain häviä. Eihän runouskaan ole vielä kuollut.

Markku Eskelinen & Anna Helle & Juri Joensuu & Laura Lindstedt

I

Mahdollisen Kirjallisuuden Seuran vuosikirja 2012

Toimittaneet Markku Eskelinen & Laura Lindstedt

Johdanto

-----Alkuperäinen viesti-----

From: Laura Lindstedt

Sent: Tuesday, November 02, 2010 5:18 PM

To: undisclosed recipients

Cc: markku.eskelinen@kolumbus.fi ; laura.lindstedt@helsinki.fi

Subject: Mahdollisen Kirjallisuuden Seura

Haluaisimme perustaa mahdollisen kirjallisuuden seuran, joka pyrkisi toiminnallaan monipuolistamaan suomenkielistä proosakirjallisuutta ja nostamaan siitä käytävän keskustelun tasoa.

Tarkoitus ei ole muodostaa samanmielisten salaseuraa tai jonkin tietyn kirjallisen koulukunnan Suomen osastoa vaan kirjailijoiden ja tutkijoiden itseohjautuva ryhmä, joka sanoin ja teoin eli keskustelemalla, kirjoittamalla, kokeilemalla ja julkaisemalla laajentaisi proosailmaisun kirjoja ja syventäisi sitä koskevaa ymmärrystä.

Tervetuloa perustamaan ryhmää ja suunnittelemaan sen käytännön toimintaa Nuoren Voiman Liiton toimistolle (Fredrikinkatu 23 D 4, sisäänkäynti sisäpihalta) maanantaina 15.11. klo 18.

Laura Lindstedt

Markku Eskelinen

IGNIS SACER (varjokuva Suomesta)

Katkelma romaanista

”Menen ruokkimaan Uskon”, sanoo Uspenski. ”Tyhjennetäänkö ämpäri?” tyttö kysyy; nimetön vielä, tunnustamaton; ”pestäänkö kääre?” Hän roikkuu Uspenskin takataskussa. Siinä tuntuu nappi ja napissa tuntuu kirjaimia. Uspenskin kipeän jalan kenkä haukkaa lunta ja kokkareita. Jalka on turvonnut. Tyttö varoo tallaamasta koppuraisia nauhoja. On hauska katsoa kaikkia jalkoja; laskea; ja vielä keppi sivussa. Palttoossa on tupakan polttama reikä, jota hän aina haistaa, johon työntää sormensa tulpaksi. Nyt hän tirkistää, näkee Uspenskin käden joka heiluu, kepin, jonka pää on hopeasta tehty makaava koira, se on lämmin ja sileä kädessä. Kaivolla vilkuttaa vanha nainen. ”Annetaanko hänelle yösija?” tyttö kysyy ja juoksee helman alta naru ilmassa, ilman leijaa.

Kaakkoistuuli sai järven pinnan, pilvet.

Vanha nainen sivelee vanhanmiehen tukkaansa kuin joku olisi hänen edessään ja pitelisi peiliä. Mairea hymy pyrkii hänen huulilleen. Miten suun pitäisi olla ja käsien, pään kallellaan vähän, ”aivan samat vaatteetkin kuin isoäidillä ... äidillä, tukkakin vanuttunut”, kuiskaataan. Hän asettaa kukkia pursuvan lierihatun päähänsä. Hän horjuu katedraaliin. Kaukaa tyttö huomaa Uspenskin nousevan irralleen. Kupoliin kohoaa usvaa. Tyttö ei halua olla ulkopuolella vaan juoksee sisään. Silloin katedraali kallistuu ja huojuu kuin avaruus; huumina; kynttilät tykyttävät, nostavat usvaa. Hän nousee kierreportaat korkealle korkealle rasvaiseen kupoliin asti ja katsoo alas vanhaa

kiertolaista joka on nostanut heidät ylös irralleen ja katsoo lepatusta. Ylhäältä aukosta tyttö huomaa hirsitalon punottavan. ”Ror-hror” Uspenski rykii ja toruu ”valutat kuolaa niskaani”. Hän ravistelee tytön alas kupolistaan ja karistaa liepeistään ulos kiertolaistanssijan.

Uspenski tallustaa

”yksi pieni apofantti marssi näin

stro-stro

yksi pieni apofantti

noff-noff

-strogaatsä

-spiidaatsä

stroganoff

stroganoff

så gott

bara på gätt

-hyi läskiä”

kuiskataan.

Nyt Uspenski on perillä. Hän on aika yksin. Tottuneesti hän puristaa hopeista koiraa kämmenessään. ”Se otti takaa hartioista, potki takaa, sai maahan ja kuristi ja hakkas, yritti tappaa, potki ... veli. Veli-hän on kuollut omia aikojaan, ei sille voi mitään.” Kepinpää on nyt kuuma kuin särky. Seitsemän luun syvyydestä hän saa kiskotuksi palaneen oven auki, monin verroin auki. ”Tilhet, punatulkut ja pähkinänakkelit leikkivät pensaiden huurteisilla oksilla, siperian-pihtakuuset naksahelivat; sinä talvena.” Sitten sanoo kuuluvasti ei kellekään, ”menen ruokkimaan Uskon” mutta ei mene vaan asettuu maate korkeaan ruokakomeroon lattialankkuihin rasvoittuneelle varjolleen, jonka hiljaiset makuut ovat niihin heittäneet kaukaa. Ravistelee itseään kyljellään, palttootaan. Haukkoo palaneita mak-karoita, mustuneen kaurapuuron, aukijääneitä voisilmiä, pikkuleivät, eväskorillisen mustia munia. Tumman piimän. Ei syö vaan hengittää aterian joka liukuu sisään kuin päivä liukuu keinussa keinuessa.

Heiluvatko kissankellot ja kultapiiskut Uspenskissa. Hänen siniset silmänsä ovat aivan auki. Kuka sulkisi ne. Miten? Kultahiekkaa hänen parransäkinsä on. Kuka sen huuhtoisi. Hänen huulensa ovat raollaan kuin hänellä olisi onnenhetkensä:

*"dö pomme", hän pyysi,
"dö pomme"
mutta häntä ei ymmärettyy-y,
voi kieltä miten voi olla niin vaikea-aa;
ei, hänen lukujaan he eivät ymmärtäneet,
hän ei ollut saksalainen, ei,
sen he oppivat ja
"dö – pommen" oppivat;
vin ordinaire pari kolme frangia pullo...
Pariisi*

Nelivuotias poika seisoo komerossa. Hän katsoo taivaanvärisillä silmillään alas Uspenskin silmiin. Palttoo höyryää, kauluksesta kohoaa keiton lemu. Pojalla ei kai ole puhehaluja mutta hän ojentaa käntensä vetääkseen Uspenskin ylös. "Äläs nyt" Uspenski älähtää, heilauttaa itsensä nelinkontin jolloin huomaa lattialla kasvojensa alla hiiltyneen kirjan kuin ruokakupin eteensä ilmestymisen. Paperikannessa lukee yläreunassa "Kronbib-" sitten on ympyrän sisään piirretty kruunu ja jatko "lioteket". Sen alapuolella N:o 57. Isolla "MÄNNISKAN". Repeytyneessä alareunassa "S cholm". Kan-

nen piirroksessa on ihmisiä. Päässään heillä on turbaani, otsanauha, kiinalais- tai safarihattu. Etualalla kaksi mustaa miestä vastakkain. Toisella on valkoinen viitta ja valkoinen sauva ja pitkä valkea parta jota sukii. Toinen pitää ornameintein koristeltua ruukkua lihaksikasta yläruumistaan vasten. Katse liikahtaa yhä uudestaan vaatimatomaan ruukkuun. Siinä täytyy piillä jotakin; ehkä vettä. Uspenski joisi. Poika joisi. Uspenski ei voi vapauttaa kättään lattiasta kääntäkseen sivua. ”Syö” poika sanoisi ”syö minkä tässä saat; syö tämä kirjakäärö. Ravitse vatsasi ja täytä sisälmyksesi tällä kirjakääröllä. Se on sinun suussasi makeaa kuin hunaja.” Mutta poika vaikenee. Nenällään ja töröttävillä huulillaan Uspenski tönäisee kyynärpäät koulustettuina irrallisen kansilehden syrjään. Taas otsikko

MÄNNISKAN

Ett Bildergalleri af Jordens
viktigaste
nu lefvande
folkslag
—
första delen

loppu on hiiltynyt.

Polvet, selkä ja ranteet: kivun pilarit. Niiden varassa on paino; henki; laulu. Kimpoaa särkevä ääni ja avautuvat kaiut ruhon ääriässä. Murskatun nilkan soitto kiirii hermostossa. Ihmeellinen tuuba. Messu luissa. Uspenski ei pääse ylös. Seitsemän kosketinta joita velivainaa lyö syvältä syvältä. Vihan päivä Iskujen kuoro Rikkoutuminen Kaksoispäivä Uspenski konttaa nokisen pojan jäljessä. Jos kysyy, poika ei vastaa; häntä on seurattava. Palttoo estää. Kun polvea nostaisi, toinen polvi painaa helmaa lattiaan. Hän on keikahtamaisillaan nenälleen kun poika varoittaa ”h-ah” eikä Uspenski riko kasvojaan. Ravistaa. Poika avaa napit niin että palttoo riippuu loimena selässä. Poika haluaa ratsastaa mustalla hevosella, kiskoo hihasta ja kauluksesta mutta palttoo on paksua, ei siitä saa pehmeillä sormilla otetta; yrittää kättään sen taskuun. Uspenski ravistaa ”ro-rsch”. Poika ei puhu. Hän haistaa. Oma haju. Hän ei pidä vieraista, joita käy. Hän ei puhu; ikuisesti se on luvattu. Ne vievät häneltä äidin ajan, koko ajan äidin kokonaan pois; ne veivät koko äidin, koko ajan. Mutta taivas on tumma ja konttaajan matka on pitkä. ”Rrr -ors - cha - hhh” Uspenski räkäisee mustan liman eteensä ja seisahtuu kuullakseen kun kuiskataan ”Rusotus idässä ja lännessä. Oli tulossa huikaisevan kirkas talvipäivä; silloin. Järvi kimalsi

kauempana. Lumi pöllysi nuorten koivujen, leppien, pajujen oksilta, hopeasade. Linnut pyrähtivät. Uroshirvi kahlas ylös rinnettä kohti päärakennusta, kohti äidin ikkunaa, jonka alle asettui makaamaan. Se katseli äitiä siitä, lohdutti.” Uspenski kahlaa palaneessa hirsitalossa, avaa hiilenmustaa tietä. Mustunut poika työntää ja vetää liepeestä. Tyttö huutaa ulkona. Häntä ei päästetä sisään. Tytöllä ei ole nimeä. Häntä ei lasketa. Pojalla on mutta hän ei puhu. Tytön ääni sinertää kimeänä ja jäinen naru kopsahtaa kun hän viskoo sitä ovenraosta, kun naaraa. On ovi ja ovenrako. On palanut talo ja hirvi joka katsoi äitiä silloin, kahlaa; tässä. Missä on huone jossa on elämänmeno? Missä on pähkinäpuinen kirjakaappi, missä runovihot, missä kitara?

Uspenski nousee hiiliportaita vinttiin. Kyynärtaipeessa kolisee ämpärillinen lasipurkkeja joissa perunoita ja eilistä kastiketta, sahtia vähän. Kuka purkit tiskaa, kuka hakee veden? Kunnasta ei saa apua. Hän hinaa kaiteesta itseään ylös, ämpäri kolkkaa, kolkkaa. ”Usko, ruokaa tulee, Usko!” Uspenski hoilaa.

Ja Usko hoilaa takaisin ”Koukku, ojennus, koukku, ojennus, neljä jäljellä! Ja vielä neljä. Neljä jäljellä. Ja vielä neljä. Koukku, ojennus, koukku, ojennus, jaksaa, jaksaa. Neljä jäljellä!” kannustaa ylhäisiltä sijoiltaan, hiililtä.

”Usko, nousen portaita jo, Usko.”

Uspenski hörppää sahdin ”Ko-ukku”

hörppää ”Ojenn -us”

hörppää ”Jak-saa”

hörppää ”J- ak -saa”.

Katto on sortunut. Uspenski näkee punaista taivaalla. Paljas tyttö liehuttaa siellä merimiesmekkoa narussa mustuneen savuhormin päällä, huuhtoo ilmapirrassa punaista vaatetta ja valittaa

tuuli on jäätävä,

mun on lähdeävä,

mun on jäätävä.

sitoo säärensä narulla, solmii punamekon päähänsä, nostaa kädet kohti taivasta, jalalla klonksuttaa hiiltynyttä hirttä katon ja taivaan rajassa, tah-ditta

menen spåralla

diddid-did-did-dia

*olen lomalla
pakkolomalla
spåralla*

diddid-did-dia

näen tähden siksi lähden

*mun on jäätävä
ja tähden tähden lähden*

herran

spåralla did-dia -dia

*naru raikaa jaloissa
kun spåraa....*

Uspenski makaa kellahtaneena palttoon tahraisiin liepeisiin ”auta vähän irti tästä” hän pyytää ylhäältä, jossa näkee punaista ja sinisen tytön ...”ja anna vähän aikaa”. Tyttö sitoo narun hirteen ja heittää toisen pään Uspenskille. ”Tässä tulee” tyttö vastaa liukuen narua pitkin palttooseen.

Hal-lah-al-aa

Hallah-alaa

tyttö laulaa pimeässä katedraalissa. Ei kaikua. Hän sitoo ylhäältä hirrestä roikkuvan narun alas palttoon napinläpeen. Palttooyö. Kohoa yllänsä karhea taivas. Kaartuu taivaan lemu ja siinä loistaa muinoin tupakan polttama tähti johon tyttö painaa sormensa. Kohotettu lämmin palttootaivas on pilkullinen pienistä rei'istä. Avaruus paistaa niistä. Tiheä tähdistö. Kiertolaisen vanhaa tukkaa on tarttunut karheaan taivaaseen ja kastiketta. Kynttilöiden tykytys ja miten kiertolainen tanssi ja nosti heidät ylös irralleen ovat tarttuneet. Tyttö vetää sormensa tähdestä. Panee sen takaisin. Ottaa pois. Nyt sormi on nokinen. Hipoo pienten tähtien heittämiä valopilkkuja Uspenskin mahalla. Ne mustuvat. Haalea karva kasvaa

9 789522 159151

EXPRESSION

MAHDOLLISEN KIRJALLISUUDEN KIRJA

MAHDOLLISEN KIRJALLISUUDEN SEURAN

VUOSIKIRJAN 2012

KORJATTU &

VERKKOANTOLOGIA + PALKINTOKAVALKADILLA

LAAJENNETTU TEOSLAITOS 2024

TOIM.

MARKKU ESKELINEN & ANNA HELLE &

JURI JOENSUU & LAURA LINDSTEDT

NTAMO